ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος 9

Εισαγωγή 13

1.1 Πολιτική συγκυρία 13

1.2 Η Ρώμη 13

1.3 Η Γαλατία 14

1.4 Ηγεμόνες 15

1.5 Ο Γρηγόριος 15

1.6 Ο Γρηγόριος ως επίσκοπος 17

1.7 Τα γερμανικά φύλα: Γότθοι και Φράγκοι 23

1.8 Το θρησκευτικό υπόβαθρο της Γαλατίας 30

1.9 Το έργο του Γρηγόριου 34

1.10 Το λατινικό κείμενο 53

1.11 Η παρούσα έκδοση 57

Κείμενο–Μετάφραση 61

Χάρτες ... 279

Σχόλια και σημειώσεις ... 287

3.1 Οι σημαντικότερες πηγές του Γρηγορίου ... 287

3.2 Σημειώσεις ... 309

Indices ... 319

4.1 Index locorum Sacrae Scripturae ... 319

4.2 Index locorum aliorum fontium ... 321

4.3 Index nominum ... 324

Βιβλιογραφία ... 335

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περίπου είκοσι χρόνια πριν, τα μεσαιωνικά λατινικά έκαναν δειλά την εμφάνισή τους στην Ελλάδα με αρκετές περιπέτειες κι όχι δίχως αντιδράσεις. Η τότε ελάχιστη βιβλιογραφία αλλά και οι ακόμα λιγότεροι ερευνητές –κυρίως πανεπιστημιακοί δάσκαλοι– αποτελούσαν τη μόνη πηγή πληροφόρησης για όποιον έδειχνε ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία του Μεσαίωνα. Σήμερα το κλίμα φαίνεται πως έχει αντιστραφεί πλήρως: οι προσπάθειες των παλαιότερων πρωτοπόρων ευοδώνονται καθημερινά, καθώς ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός φοιτητών στρέφεται προς τον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα και τις φιλολογικές πηγές του, ενώ τουλάχιστον μία ειδική Βιβλιοθήκη στην Αθήνα υποστηρίζει τη Μεσαιωνική Λατινική Φιλολογία. Για τον σύγχρονο δυτικοευρωπαίο ο πλούτος της λογοτεχνικής παραγωγής που σχετίζεται με αυτή τη μακρινή εποχή αποτελεί το εθνικό του παρελθόν, ενώ για τον σύγχρονο Έλληνα έναν τόπο μετασχηματισμού ιδεών, των οποίων ο πυρήνας κληρονομήθηκε από την αρχαιότητα, συγχωνεύθηκε με τον χριστιανισμό και οδήγησε τελικά στη σύγχρονη σκέψη.

Στη λογοτεχνική παραγωγή του Μεσαίωνα κυριαρχεί η λατινική γλώσσα, πριν γεννηθούν οι κατά τόπους εθνικές λογοτεχνίες, γλώσσα που αποτελεί καρπό μιας διαρκούς συγγραφής η οποία στις μέρες μας αντιπροσωπεύεται από νέους τίτλους της διεθνούς βιβλιογραφίας, τίτλους πρωτότυπης έρευνας. Μνημειώδεις εκδοτικές προσπάθειες να συλλέξουν και να διαθέσουν στο ευρύ κοινό τα κείμενα του Μεσαίωνα αποτελούν οι δύο *Patrologiae* του don Paul Migne, τα *Monumenta Germaniae Historica*, τα *Analecta Hymnica Medii Aevi* των Guido Maria Dreves, Clemens Blume και Henry Marriott Bannister, οι πολύτομες σειρές *Corpus Christianorum* και *Sources Chrétiennes* καθώς και τόσα άλλα έργα αναφοράς, όλα μέρος ενός θεμελιώδους λογοτεχνικού και ιστορικού υλικού που βρίσκεται σε εξέλιξη, καθώς εμπλουτίζεται διαρκώς.

Ο νέος ερευνητής, ιδιαίτερα ο τελειόφοιτος των προπτυχιακών σπουδών που προσανατολίζεται προς την ειδίκευση μιας μεταπτυχιακής φοίτησης,

θα συναντήσει έναν κόσμο πολύφωνο και γοητευτικό, με λαμπρό πεδίο για πρωτότυπη ερευνητική δράση. Ο Έλληνας φοιτητής αναμένεται μάλιστα να ωφεληθεί διπλά: εκτός από την κατάρτιση του ειδικού, με τις συναρπαστικές υποθέσεις εργασίας που μπορεί να προσφέρει ο Μεσαίωνας, θα γνωρίσει τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, από τα σύνορα του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους ως τη δυτική και τη βόρεια Ευρώπη, για να αναπτύξει έτσι την πλατιά κρίση που λείπει από την εποχή μας.

Σε αυτό το ευρύ περίγραμμα κινείται η *Ιστορία των Φράγκων* του Γρηγορίου, επισκόπου της Τουρ, ενός προσώπου που διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στον πολιτικό βίο της Γαλατίας του 6ου μ.Χ. αιώνα. Μέσα σε μια εποχή έντονων συγκρούσεων και διασπαστικών τάσεων που είχαν ξεκινήσει μετά το 476 μ.Χ. ο Γρηγόριος αναδεικνύεται σε πρόδρομο των ευρωπαίων ιστοριογράφων και μας μεταφέρει μέσω της *Ιστορίας* του σε αυτό το μακρινό παρελθόν. Ο κόσμος έχει πια μπει στον Μεσαίωνα, στον οποίο θα παραμείνει για 1.000 χρόνια περίπου. Είναι μια εποχή φαινομενικής τακτοποίησης των πάντων, σαν να έχουν απαντηθεί ήδη όλες οι ερωτήσεις· στην πραγματικότητα, ο άνθρωπος μορφοποιεί την αυγή της νέας εποχής που θα σηματοδοτήσει η Αναγέννηση.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί τον πρώτο από τους τρεις τόμους που θα καλύψουν και τα δέκα βιβλία τα οποία περιλαμβάνει η *Ιστορία των Φράγκων* του Γρηγορίου της Τουρ. Εδώ εκδίδονται τα τρία πρώτα. Θα ήταν λοιπόν μεγάλη παράλειψή μου να μην αναφέρω τον βασικό "υπεύθυνο" για την ανάληψη ενός τόσο μεγάλου εγχειρήματος –το οποίο ελπίζω να ολοκληρώσω–, την Καθηγήτρια της Λατινικής Φιλολογίας κα Μαρία Βουτσίνου – Κικίλια, η οποία είχε την αρχική ιδέα και επέμεινε στην αξία του εγχειρήματος. Θα πρέπει ακόμα να ευχαριστήσω τον φίλο και συνεργάτη εδώ και πολλά χρόνια, τον Καθηγητή και Ακαδημαϊκό Juan Nadal Cañellas για την υπομονή του στην ομογενοποίηση και τον έλεγχο των υπομνημάτων, καθώς επίσης και τους φίλους Σταύρο Κρητικό και Χριστόφορο Κοντονικολή για τον έλεγχο της εισαγωγής και των πηγών, αντίστοιχα· τη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών Επιστημών για την πολύτιμη βιβλιογραφία που απλόχερα διέθεσε χάρη στον ακούραστο βιβλιοθηκάριο του Ινστιτούτου π. Σεβαστιανό Φρέρη· τον υποψήφιο διδάκτορα και φίλο Μιχάλη Κίτσο από το University of Pennsylvania για τη βοήθειά του σχετικά με τα αγιογραφικά κείμενα και τις παλαιοχριστιανικές πηγές· τέλος, τους εκδότες Γαβριήλ Μίσιο, Ανέστη Αργύρη και Δημήτριο Γιαγτζίδη για την υπομονή που έδειξαν κατά τη στοιχειοθεσία, όπως επίσης και τον υπεύθυνο σχεδιασμού της έκδο-

σης Πλάτωνα Τζουνάκο για την επισταμένη προσοχή του στους χάρτες και τα σχεδιαγράμματα.

Τελειώνω αυτές τις γραμμές τη στιγμή που οι φωνές πληθαίνουν για μια γενικότερη οικονομική κρίση η οποία πλήττει την Ελλάδα και δείχνει να επεκτείνεται στην υπόλοιπη Ευρώπη. Πίσω από αυτήν την κρίση υποψιάζομαι μια κρίση ταυτότητας που μας έχει οδηγήσει εδώ και καιρό σε εσωστρέφεια, πιθανόν για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης. Διακρίνω μάλιστα μια λανθάνουσα πίστη στην ανωτερότητα του ελληνικού πολιτισμού έναντι όλων των άλλων πολιτισμών του κόσμου, μια πίστη με την οποία γαλουχηθήκαμε τόσο έντονα, ώστε απαξιώσαμε κάθε πρόοδο των άλλων λαών, από παλιά ως σήμερα. Δικό μου όπλο απέναντι σε αυτή την υστερία είναι η γλώσσα, κάθε γλώσσα, εν προκειμένω –και μόνο λόγω τύχης– η λατινική, μήπως τύχει κι αναγνωρίσουμε στους *άλλους* το δικαίωμα της ύπαρξης, του μεγαλείου και του ανθρωπισμού, μήπως τύχει και διδαχθούμε από τον πολιτισμό τους, για τον οποίο δεν διστάζουν να ομολογήσουν πως τον έφτιαξαν κοιτώντας τον άλλοτε δικό μας.

Διονύσιος Γ. Μπενέτος
Αθήνα, 28 Απριλίου 2010.